

Bereczky Veress Rebeka (Stockholm):

Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője **– a fordító gondolatai²**

Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy felkértek Anders Kaliff *Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője* című könyvének svédről magyarra történő fordítására. Torma Zsófia személye mielőtt a fordításhoz hozzákezdtem, ismeretlen volt számomra. A név, amelyet korábban csak futólag hallottam említeni egy olyan személyhez tartozott, aki a magyar kultúra periferiáján létezett. Miután Anders elküldte a kéziratát, gyorsan világossá vált számomra, hogy ez egy nagyon különleges könyv, és amint elkezdtem dolgozni a fordításon, nem sok idő telt el mielőtt erős személyes kötődést éreztem Torma Zsófiához, és a törtélemnek ahhoz a fontos részéhez, amelyet a szerzőnek sikerült olyan ügyesen keretbe foglalnia.

Ebben a könyvben a helyszín az erdélyi táj, a főszerepet pedig Torma Zsófia játssza, akit ma már a történelem első női régészeként is emlegetnek. Élete egybeesett a régészetnek, mint új tudományágnak a létrejöttével, így ő az egyik első nő a régészet történetében. Kiváló tudós volt, aki nagy dolgokat ért el azon a területen, amelynek életét szentelte. Azt gondolhatnánk, hogy ezeknek az eredményeknek köszönhetően Torma Zsófia, elhivatottsága és felfedezései révén tartós nemzetközi hírnevet érdemelt ki, de sajnos nem ez történt. Hogyan lehetséges ez, amikor ilyen meghatározó nyomot hagyott a régészetben?

E rejtély megfejtéhez, az olvasó egy lényegre törő és szemléletes beszámolóban részesül e figyelemre méltó nő életéről. Torma Zsófia sorsa Erdélyben, a magyar történelem különösen meghatározó időszakában bontakozott ki. Abban a korban tevékenykedett, amikor az ország az Osztrák-Magyar Monarchia része volt, de annak ellenére, hogy a régészet egyik női úttörője volt, miután a 19. század végén meghalt, figyelemre méltó kutatási eredményeit hamarosan beárnyékolta az első világháború pusztító következményei. Számtalan véres csatát követően az országot végül egy politikai döntés szakította szét. Magyarország elvesztette területének kétharmadát, és a magyar Erdély, amely Torma Zsófia kutatásának színtere volt, a nemzetközi feledés homályába merült. Maga Torma Zsófia is ugyanerre az igazságtalan sorsra ítéltetett, egészen addig, amíg Anders Kaliff bele nem kezdett a könyv megírásának terjedelmes munkájába. A globális nyugtalanság idején, amikor a világ sajnálatosan a médiacsatornák érdekektől vezérelt negatív nézeteinek szemszögéből ismeri meg Magyarországot, Anders Kaliff barátságos nyitottsággal közelít a magyar örökséghez. A közös eredetünk iránti alázatos kíváncsisága meghatározó, inspiráló, és mindannyiunk számára tanulságként szolgál, függetlenül attól, hogy honnan származunk, és a történelem melyik korszakát érezzük számunkra meghatározónak.

Számomra nagyon különleges élmény volt, hogy a könyv fordítása során a szerző saját életéből találtam visszaemlékezéseket, abból az időből, amikor fiatal korában Erdélyt járta. Második generációs bevándorlóként, Székelyudvarhelyről és Kolozsvárról Svédországba érkezett

² Internetes kapcsolat révén közvetített előadás.

szülők lányaként nagy örömmel és izgalommal követtem a szemléletes környezeti leírásokat olyan helyekről, ahol gyermekként és tinédzserként magam is sokszor jártam. Ugyanolyan szemmel láttam az általa leírt országot, mint maga a szerző, aki bár Svédországban született és nevelkedett, mégis hasonló érzéssel tölti el az erdélyi földön való tartózkodás. Ez a terület, Erdély, Transsylvania, „az erdöntúli föld”, számtalan legenda helyszíne, a legtöbb magyar szívében különleges helyet foglal el, akik számára felbecsülhetetlen érték, hogy megtapasztalják egy ilyen szép ábrázolását annak a régiónak, amelyet sokan még mindig otthonuknak tekintenek.

Mint annyi minden más, ami a mítikus erdélyi táj keretein belül létezik, Torma Zsófia és régészeti hagyatéka is a történelem homályába burkolózott. Anders Kaliff professzor igazi régészeti szellemben vállalta, hogy munkájával feltárja az igazságot egy igazi rejtély körül. A könyv a Torma Zsófia által az 1870-es években vezetett tordosi ásatás eredményeit írja le. E lelőhelyről származó felfedezések az emberi civilizáció őstörténetének egy lenyűgöző darabkáját képezik, Európa első fejlett civilizációjának nyomait. A szóban forgó leletek arról tanúskodnak, hogy ez az európai terület lehetett az a hely, ahol a történelem legkorábbi ismert írott nyelve kialakult.

Ehhez a hatalmas régészeti teljesítményhez kapcsolódóan szeretném megosztani a könyv fordítása során szerzett másik élményemet, nevezetesen Torma Zsófia fontos szerepét, mint női példaképet. Már gyerekkorában is édesapja volt a legnagyobb eszményképe, akinek nyomdokain haladva Zsófiából is régész lett. Szenvedélyes érdeklődése és kemény munkája azonban olyan nagyszerű régészeti felfedezéseket eredményezett, amelyekről apja álmodni sem mert volna. Sajnos, annak ellenére – vagy talán éppen azért, mert kiemelkedő tehetség volt – Zsófia közel sem kapta meg azt az elismerést, amit valójában megérdemelt volna ezen a férfiak által dominált területen. A dicséret, amiben részesült, még csak nem is volt arányban azzal, amelyben férfi kollégái részesültek kevésbé jelentős eredményeikért, ám ő soha nem hagyta, hogy ez a tény negatívan befolyásolja, hanem folytatta munkáját azon a területen, amelyet oly szenvedélyesen szeretett.

Anders Kaliff, munkájával nemcsak azt a felelősséget vállalta, hogy megpróbál közelíteni egy jelentős történelmi kérdés igazságához, hanem könyvével azt is célul tűzte ki, hogy a nagyközönséggel is megismertesse ezt a figyelemre méltó nőt és a régészet területén végzett szenvedélyes, fáradhatatlan, kemény munkáját. Meggyőző és rendkívül fontos dokumentum, amely nemcsak főhősenek, Torma Zsófiának, hanem az őt formáló országnak és kulturális környezetnek - Erdélynek - is megérdemelt igazságot szolgáltat.